

Міністерство освіти і науки України

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОЛОГО-НАТУРАЛІСТИЧНИЙ ЦЕНТР УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

04074. Київ, Вишгородська, 19

Тел. 430-02-60, 430-43-90

e-mail: nenc@nenc.gov.ua

«14» січня 2015 р. № 3
На № _____ від _____

Методичні рекомендації.

Зооветеринарні аспекти утримання тварин у куточку живої природи загальноосвітнього та позашкільного навчального закладу.

При утриманні тварин в куточку живої природи (КЖП), відповідальні особи мають керуватися чинним законодавством України, а саме Законами України «Про захист тварин від жорстокого поводження», «Про тваринний світ», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про ветеринарну медицину», «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», «Про захист населення від інфекційних хвороб» та Європейською конвенцією про захист тварин.

Кількість тварин, яких може утримувати фізична чи юридична особа, обмежується можливістю забезпечення їм умов утримання відповідно до вимог законодавства. При цьому утримання тварин не повинно порушувати права осіб, які мешкають поруч, шляхом утворення значних неприємних запахів, створення звукового та іншого впливу в порушення діючого санітарно-епідеміологічного законодавства.

Умови утримання тварин повинні задовольняти їхні природні потреби в їжі, воді, сні, рухах, контактах із собі подібними, у природній активності та інші потреби.

Місце утримання тварин повинно бути оснащено таким чином, щоб забезпечити необхідний простір, температуру повітря, режим вологості і вентиляції, природне освітлення та можливість контакту тварин із природним для них середовищем (табл. 1).

Таблиця 1

Вид тварин	Температура, °С	Відносна вологість, %	Освітленість, лк (1 м від підлоги)	Фотоперіод, год (світло: темрява)	Рівень шуму, дБ (не більше)	Повітрообмін, крат/год	Швидкість руху повітря, м/с	Вміст аміаку, ppm	Вміст вуглекислого газу
Миші	20 - 24	55 ± 10	200	12:12	40-50	10 - 15	0,3	10	0,15% до об'єму повітря
Щури	20 - 24	55 ± 10	200	12:12	40 - 50	10 - 15	0,3	10	-«00»-
Хом'яки	20 - 24	55 ± 10	200	14:10	40 - 50	10 - 15	0,3	10	-«00»-
Мурчак	20 - 21	55 ± 10	200	12:12 16:08	40 - 50	10 - 15	0,3	10	-«00»-
Кролі	15 - 21	55 ± 10	200	16:08 12:12	40 - 50	10 - 15	0,3	10	-«00»-
Кішки	15 - 21	55 ± 10	150	12:12	40 - 50	10- 15	не більше 0,2	10	-«00»-
Собаки	15 - 21	55 ± 10	200	12:12	40 - 50	8 - 12	0,3	10	-«00»-

Тваринам в умовах куточка живої природи повинні бути забезпечені:

- повноцінні годівля та догляд;
- підтримка нормального стану здоров'я;
- утримання у відповідних для кожного виду нормативних умовах;
- можливість задоволення фізіологічних і поведінкових потреб;
- щоденний контроль умов утримання;
- швидке усунення недоліків і факторів, що можуть викликати стрес і страждання тварин.

У кожному вольєрі КЖП рекомендується утримувати тварин тільки одного виду за винятком окремих випадків, передбачених умовами проведення навчально-експериментальних робіт. На кожній клітці (боксі, вольєрі) повинна бути етикетка з наведеними даними про тварину й інша спеціальна інформація. Бажано постійне закріплення персоналу за визначеними приміщеннями для виконання визначених технологічних процедур.

Робота по догляду за тваринами будується відповідно до розпорядку дня і регламента, затверджених керівником установи. Персонал, що обслуговує тварин, повинен систематично виконувати наступні види робіт:

- щодня, до початку занять і екскурсій, оглядати клітки з метою виявлення хворих чи загиблих тварин, пологів; реєструвати народження і усі випадки загибелі тварин у формах первинного обліку;
- регулярно (щоденно) проводити механічне очищення кліток;
- заповнювати свіжою водою пляшки для поїння з таким розрахунком, щоб тварини були постійно забезпечені питною водою;
- заповнювати кормом годівниці з таким розрахунком, щоб була забезпечена постійна наявність кормів;
- щодня проводити вологе прибирання приміщення з використанням деззасобів;
- щодня дезінфікувати обладнання, яке використовується в роботі: підсобні візки, ваги, відра, баки для корму (після випорожнення), кормороздавальні лопатки (після кожного використання);
- відповідно до плану проведення санітарно-гігієнічних заходів брати участь у проведенні дезінфекції приміщення.

Згідно ст. 18 розділу III Закону «Про захист тварин від жорстокого поводження», при поводженні з тваринами не допускається:

- використання оснащення, інвентарю, що травмують тварин;
- примушування тварин до виконання неприродних для них дій, що призводять до травмування;
- нанесення побоїв, травм з метою примушування тварин до виконання будь-яких вимог;
- використання тварин в умовах надмірних фізіологічних навантажень тощо.

При проведенні больових процедур обов'язкове застосування знеболюючих препаратів.

Забороняється:

- розведення тварин з виявленими генетичними змінами, що спричиняють їм страждання;
- розведення тварин зі спадково закріпленою агресивністю;
- примушування до нападу одних тварин на інших, крім випадків використання собак мисливських порід, інших ловчих звірів та птахів для полювання;
- проведення генетичних змін на тваринах;
- застосування до тварин фармакологічних та механічних засобів допінгу;
- інші дії чи бездіяльність, що суперечать принципам захисту тварин від жорстокого поводження.

У будівлі КЖП не допускається наявність комах (окрім колекційних видів в інсектаріях) і синантропних гризунів.

Роботи по дезінсекції, дератизації та дезінфекції в КЖП проводять особи, які відповідають відповідним кваліфікаційним вимогам та не мають медичних протипоказань на проведення таких видів робіт.

Для боротьби з комахами в приміщеннях утримання тварин повинні проводитися наступні профілактичні заходи:

- ретельне і своєчасне прибирання приміщень;
- своєчасний збір та вивезення побутових відходів, сміття і екскрементів в ємностях із щільно закритими кришками з подальшим миттям і дезінфекцією ємностей;
- відкриті вікна та дверні просвіти на весняно-літній період мають бути закриті сіткою, що не допускає проникнення комах. З метою попередження появи тарганів необхідно герметизувати всі щілини в стінах, перегородках, не допускати скупчення крихт, залишків корму. При виявленні тарганів необхідно провести ретельне прибирання приміщень та дезінсекцію.

Засклена поверхня світлових просвітів вікон, де утримуються тварини, повинна очищатися від пилу та інших забруднень в міру необхідності, але не рідше 1 разу на рік зовні. Внутрішня засклена поверхня має промиватися і протиратися в міру необхідності, але не рідше 1 разу на квартал.

У приміщеннях утримання тварин підлога і фундамент мають бути непроникні для стічних вод, стіни рівні і зручні для вологого прибирання та дезінфекції.

Обладнання, посуд і тара, що використовуються для тварин, мусять мати рівні внутрішні поверхні, що легко піддаються очищенню. Не допускається використання дерева та інших гігроскопічних матеріалів з нерівною поверхнею.

Корми слід зберігати в сухих приміщеннях, де виключається доступ до них диких гризунів і комах. Корми нетривалого зберігання (м'ясо, молоко, яйця, фрукти, деякі овочі та ін.) необхідно зберігати в холодильних камерах, які повинні бути забезпечені контрольно-вимірювальними приладами для контролю за температурно-вологісним режимом.

Годування тварин проводять після закінчення прибирання приміщення, чищення або заміни кліток.

Під час годування тварин обслуговуючий персонал мусить стежити за ступенем поїдання кормів. Про всі відхилення від нормальної поведінки тварини (занепокоєння, відмова від корму, ознаки захворювання і т.д.)

обслуговуючий персонал зобов'язаний негайно повідомляти ветеринарного фахівця.

Всі тварини, що надходять до КЖП (або передаються в інше місце утримання) мають супроводжуватися ветеринарними документами, виданими в порядку, встановленому чинним законодавством (ф-ма 1-вет, ветеринарний паспорт (останнє – для м'ясоїдних, копитних, крупних птахів, кролів).

При надходженні тварини мають проходити ветеринарний огляд і карантинування, згідно ветеринарно-санітарним вимогам. Карантинування новоприбувщиків тварин та птахів відбувається в окремо обладнаному приміщенні, для виключення контакту з основним тваринним складом КЖП.

У випадку виникнення підозри, або виявлення заразних хвороб тварин, занесених до переліку Міжнародного Епізоотичного Бюро, терміново повідомляють відділ державної ветеринарної служби за місцем утримання тварин і проводять обмежувальні заходи у відповідності до ветеринарно-санітарних вимог.

Короткий опис найбільш поширених хвороб тварин КЖП

Хвороби шкіри

- Дерматити різної етіології можуть викликатися умовно патогенною мікрофлорою при механічних пошкодженнях, зниженні захисних функцій шкіри. Клінічні прояви дерматитів: місцеве почервоніння, лущіння, пухирці, та ін. При лікуванні дерматиту застосовують мазі з антибіотиком, антисептики (йоддицирін, дьоготь березовий, розчин метиленового синього та ін.).
- Раневі ушкодження тварини можуть отримувати при бійках, при утриманні в тісних клітках. При виявленні рани необхідно об'єктивно оцінити ступінь її шкоди для здоров'я тварини. Невеликі ушкодження обробляють антисептиками; при наявності кровотечі треба обробити рану перекисом водню, якщо кровотеча не зупиняється, можна застосувати гемостатичну губку. На крупні судини бажано накладати шовкову чи капронову лігатуру. Гнійні рани обробляються мазями з антибіотиком. В'язозагоєвані рани обробляють препаратами, які покращують загоєння (сік каланхое, мазь Вишневського, мазь живиці).
- Гіповітамінози у гризунів при збалансованому годуванні бувають рідко. Треба відмітити зимовий авітаміноз хом'яків при тривалій годівлі концентрованими кормами. Він проявляється алопеціями по тілу і швидко зникає весною, при додаванні в раціон зеленого корму. Для профілактики рекомендується заморозувати на зиму зелений корм. У морських свинок при С-гіповітамінозі виникають артрити, крововиливи під шкіру, параліч. Лікувальні та профілактичні міри полягають в тому, щоб давати тваринам корма з достатнім вмістом вітаміну С чи додавати його в питну воду (50-60 мг аскорбінової кислоти на 50 мл води). При гіпомікроелементозі у самок гризунів (миші, піщанки, хом'яки) може відмічатися канібалізм (коли самка з'їдає потомство). Для запобігання цьому тваринам двічі на тиждень дають м'який сир, варене яйце, коренеплоди.

Хвороби органів дихання

- Рініт – запалення слизової оболонки носових ходів. Проявляється катаральними чи гнійними виділеннями з носових ходів. Причинами виникнення риніту може бути подразнення слизової оболонки носа сильними запахами (дезодоранти, хімічні засоби дезінфекції), пилом. В кролів може бути інфекційний риніт, який викликається різними видами бактерій. В декоративних мишей та щурів риніт вкупі з отитом та пневмонією може бути симптомом респіраторного мікоплазмозу, або вірусного захворювання. Риніт неінфекційного походження лікують промиванням носових ходів розчином фурациліну або протарголу 3-4 рази на день, утриманням тварини в приміщенні з чистим повітрям. Іноді непогані результати дає застосування антигістамінних препаратів. (наприклад табл. супрастин по 1/8 2 рази на день з кормом). При інфекційному риніті застосовують доксициклін перорально у дозі 4 мг/кг маси тіла на протязі 8-10 днів. При респіраторному мікоплазмозі рекомендований тетрациклін у дозі 10 мг/кг.
- Бронхопневмонія може спостерігатися у тварин при переохолодженні, протягах, поганих умовах утримання та годівлі. Тварина стає в'яла, в неї погіршується апетит. Відмічають кашель та чихання, дихання важке, з хрипами. Для лікування застосовують ін'єкційні антибіотики тетрациклінового ряду або макроліди (тілозин або фармазин 0,2 –0,3 мг/100г живої ваги). Паралельно дають вітамінні препарати (тривітамін по 0,1 мл підшкірно, аскорбінова кислота 5% 0,2-0,3 мл підшкірно, та покращують умови годівлі та утримання.

Хвороби органів травлення

- Аномалії зубів зустрічаються у тварин живого куточка при годівлі їх тільки м'якою їжею, або при неправильному розташуванні зубів внаслідок генетичних аномалій. Зуби сильно виростають та заважають тварині приймати їжу. В цьому випадку необхідно вкоротити різці до нормальної довжини за допомогою гострих бокорізів. Проведення цієї маніпуляції бажано довірити спеціалісту. При неправильному змиканні верхніх та нижніх кутніх зубів та порушенні їх стирання на зубах виростають гачки, які при рості всередину пошкоджують язик, а при рості назовні – слизову оболонку ротової порожнини. Тваринка підходить до корму, хоче їсти, але не в змозі приймати їжу, в них відмічається підвищене слиновиділення. В такому випадку гачки видаляють хірургічними ножицями, рани слизової оболонки обробляють антисептиками (розчином Люголя, “Стоматидином”). Так як обрізання гачків не причина, а наслідок патології, то процедуру потрібно регулярно повторяти.
- Гастроентерит – запалення шлунка та кишечника. Буває різної етіології. Бактеріальний гастроентерит може викликатися кишковою паличкою (колібактеріоз), або сальмонелами (сальмонельоз). Має гострий перебіг та часто приводить до загибелі тварини. Аліментарний ентерит виникає внаслідок порушення режиму годівлі або дисбактеріозу. Клінічні прояви гастроентеритів різноманітні. При проносі, здутті шлунку (тимпанія), та посиленні перистальтики (сильні кишкові шуми) застосовують протибродильні препарати (3% розчин молочної кислоти по 2-5 мл

всередину). Голодна дієта на протязі 12-24 годин дає позитивні результати. Підшкірно для дезінтоксикації організму вводять 5-10 мл 0,9% розчину натрію хлориду. Можна застосовувати антибіотик біоміцин. При дисбактеріозі, який був викликаний довгим курсом антибіотикотерапії застосовують пробіотики для відновлення кишкової мікрофлори (біфідумбактерин по 1 дозі в день). Для морських свинок можна застосувати суспензію калу здорової тваринки (кал здорової морської свинки містить готовий набір корисної кишкової мікрофлори). При запорі використовують м'які послаблюючі засоби (касторова олія 2-5 мл всередину). В пряму кишку можна ввести 2-3 мл парафінового чи вазелінового масла.

- Гельмінтози у декоративних тварин часто мають безсимптомний перебіг. Для профілактики і лікування використовують препарати альбендазол, фенотіазин, івермектин (дозування згідно інструкції застосування).
- Кокцидіоз – захворювання, яке викликають мікроорганізми. Хворіють кролики та морські свинки. Може відбуватись перезараження при поїданні власних калових мас. Проявляється проносами, схудненням, жовтяничністю видимих слизових оболонок. Хворіє в основному молодняк. Лікування проводять із застосуванням сульфаніламідних препаратів (сульфаметацин 1г/л питної води на протязі 7 днів. Кроликам можна застосовувати кокцидіостатики (ампроліум, байкокс, бровітакоксид).

Інші захворювання

- Кон'юнктивіт – почервоніння кон'юнктиви та гнійні виділення з очей частіше сього зустрічаються, як один з проявів інфекційних хвороб. Якщо можливо, в першу чергу лікують основне захворювання. Для симптоматичної терапії при кон'юнктивітах застосовують очні мазі з антибіотиками, промивання очей відваром календули, чайною заваркою.
- Новоутворення досить часто зустрічаються у щурів, мишей та хом'яків. Доброякісні пухлини видаляють під наркозом. При підозрі на злоякісність пухлини тварину піддають еутаназії.

Заходи профілактики захворювань тварин полягають в дотриманні умов утримання та годівлі тварин, своєчасному проведенні профілактичних обробок і щеплень.

Директор НЕНЦ

В.В. Вербицький